

نقد ادبی

نظریه‌های ادبی و کاربرد آنها
در ادبیات فارسی

اکثر علمی، تسلیمی

نشر اختران

سرشناسه	تسلیمی، علی ۱۳۴۰ - م.
عنوان و نام پدیدآور	نقد ادبی: نظریه‌های ادبی و کاربرد آنها در ادبیات فارسی / علی تسلیمی
مشخصات نشر	نشر اختران: تهران، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۳۷۵ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۰۷-۰۶۸-۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا.
یادداشت	واژه‌نامه.
موضوع	نقد ادبی.
موضوع	ادبیات فارسی - تاریخ و نقد.
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۴ ن ۷ ۵ / PNA۱.
رده‌بندی دیویی	۸۰۱ / ۹۵.
شماره ثبت کتابخانه ملی	۳۹۸۷۵۷۳.

نشر اختران

نقد ادبی

نظریه‌های ادبی و کاربرد آنها در ادبیات فارسی

نویسنده: علی تسلیمی

طراح جلد: ابراهیم حقیقی

چاپ سوم ۱۳۹۵ (اول ناشر)

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی بهمن

کارگر جنوبی - خیابان روانمهر - پلاک ۱۵۲ ط ۱ تلفن: ۶۶۴۱۰۳۲۵ و 090-Akhtaran
www.akhtaranbook.ir -- irfo@akhtaranbook.ir -- [instagram:akhtaranpub](https://www.instagram.com/akhtaranpub)

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۰۷-۰۶۸-۸

همه حقوق برای نشر اختران محفوظ است

بها: ۲۲۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱۱ مقدمه

۱۳ یازده فصل کتاب

فصل ۱

۱۹ متن‌گرایی (نقد انگلیسی - آمریکایی)

۱۹ نظریه نقد نو

۲۴ متن: «با ما راغز و هذبرد»

۲۶ کاربرد نظریه (نقد)

۳۰ نظریه نقد اخلاقی نو

۳۳ متن: من دنیا را بیشتر - م

۳۶ کاربرد نظریه (نقد اخلاقی)

فصل ۲

۴۱ فرمالیسم روسی

۴۲ نظریه تمهید (صناعت)

۴۵ نظریه کارکرد

۴۸ متن: چشم‌های دکمه‌ای من

۵۰ کاربرد نظریه‌ها (تمهید و کارکرد)

۵۵ نظریه گفت‌وگویی و کارناوالی

۵۹ متن: اقدام میهن پرستانه

۶۰ کاربرد نظریه (نقد گفت‌وگویی و کارناوالی)

فصل ۳

۶۵ ساخت‌گرایی

۶۸ نظریه‌های روایت و تقابل‌های دوتایی

۷۵ متن: پلکان

۷۶ کاربرد نظریه‌ها (روایت و تقابل‌های دوتایی)

۸۳	نظریه استعاره و مجاز
۹۰	متن: قفس
۹۲	کاربرد نظریه (استعاره و مجاز)

فصل ۴

خواننده محوری و نیت مؤلف

۹۷	
۱۰۰	نظریه پدیدارشناسی «مکتب ژنو»
۱۰۲	نصیه و واکنش خواننده
۱۰۴	متن: ماهی و جفتش
۱۰۶	کاربرد نظریه (پدیدارشناسی و واکنش خواننده)
۱۱۰	نظریه درست (مکتب کنستانس)
۱۱۳	متن کتبه
۱۱۶	کاربرد نظریه (در باب ۱)

فصل ۵

روان‌کاوی و اسطوره

۱۲۱	
۱۲۲	نظریه ناخودآگاه
۱۲۵	متن: مهره مار
۱۲۵	کاربرد نظریه (ناخودآگاه)
۱۲۹	نظریه ناخودآگاه جمعی (روان‌شناسی اساطیر)
۱۳۴	متن: تعویض مرکب
۱۳۶	کاربرد نظریه (ناخودآگاه جمعی)
۱۴۰	نظریه مردم‌شناسی اساطیر
۱۴۲	متن: تا انتها حضور
۱۴۵	کاربرد نظریه (مردم‌شناسی اساطیر)

فصل ۶

جامعه‌شناسی و مارکسیسم

۱۵۰	
۱۵۴	نظریه انتقادی (مکتب فرانکفورت)
۱۶۰	نظریه بازتاب واقعیت
۱۶۸	نظریه ایدئولوژی
۱۷۲	متن: ندارد
۱۷۲	کاربرد نظریه (نظریه‌های مارکسیستی به ویژه بازتاب)

- ۱۷۶ متن: سه قطره خون.....
- ۱۷۷ کاربرد نظریه (نظریه های مارکسیستی به ویژه ایدئولوژی)

فصل ۷

پساساخت گرایی

- ۱۸۳
- ۱۸۴ نظریه مدلول های نامعین (متن نویسا و متکثر و مرگ نویسنده)
- ۱۸۶ متن: غراب (بانگامی به شعر ماهی)
- ۱۸۸ کاربرد نظریه (مدلول های نامعین)
- ۱۹۱ نظریه ناخود آگاه زبانی
- ۱۹۸ متن: مرگ ناصری
- ۲۰۰ کاربرد نظریه (ناخود آگاه زبانی)
- ۲۰۴ نظریه اساس ساخت شکنی
- ۲۰۷ متن: کتاه و سقانه... بشود یا نشود
- ۲۰۸ کاربرد نظریه (ساز)

فصل ۸

پسامدرنیسم

- ۲۱۲
- ۲۱۴ نظریه بی مرزی میان واقعیت و فراطبیعت
- ۲۱۸ نظریه پایان روایت های کلان
- ۲۲۲ متن: دوباره از همان خیابان ها
- ۲۲۳ کاربرد نظریه ها (بی مرزی و روایت های کلان)

فصل ۹

بوطیقا و فرهنگ

- ۲۲۸
- ۲۲۹ نظریه گفتمان های قدرت و ایدئولوژی
- ۲۳۵ متن: سه تار
- ۲۳۵ کاربرد نظریه (گفتمان های قدرت و ایدئولوژی)
- ۲۴۰ نظریه تاریخ گرایی نوین
- ۲۴۲ متن: حلاج
- ۲۴۴ کاربرد نظریه (تاریخ گرایی نوین)
- ۲۴۸ نظریه ماتریالیسم فرهنگی
- ۲۵۱ متن: در خانه
- ۲۵۴ کاربرد نظریه (ماتریالیسم فرهنگی)

فصل ۱۰

- ۲۵۹ فمینیسم: جمع‌بندی نظریه‌ها
 ۲۶۴ نظریه‌های فمینیستی (جمع‌بندی نظریه‌ها) ...
 ۲۶۹ متن: درد دل‌های دار و دسته ما
 ۲۶۹ کاربرد نظریه (نظریه‌های فمینیستی)

فصل ۱۱

- ۲۷۴ نقد پسااستعماری، یک نتیجه
 ۲۷۶ نظریه‌های پسااستعماری ...
 ۲۸۴ متن: مجسمه آزادی
 ۲۸۶ کاربرد عصره (نظریه‌های پسااستعماری)

پیوست (داستان‌های کوتاه بررسی شده)

- ۲۹۲ اقدام میهن پرستان (رام صحنی)
 ۲۹۶ پلکان (ابوتراب خسروی)
 ۳۰۵ درد دل‌های دار و دسته ما (بیام‌م)
 ۳۱۱ دوباره از همان خیابان‌ها (بیژن نحد)
 ۳۲۰ سه تار (جلال آل احمد)
 ۳۲۵ سه قطره خون (صادق هدایت)
 ۳۳۴ کوتاه و عاشقانه... بشود یا نشود؟ (محمد محمدعلی)
 ۳۳۹ مهره مار (م. ا. به‌آذین)
 ۳۴۷ ندارد (علی اشرف درویشیان)

کتاب‌نامه

- ۳۵۲ کتاب‌نامه فارسی
 ۳۵۹ کتاب‌نامه خارجی

نمایه

- ۳۶۳ نمایه نام‌ها
 ۳۶۸ نمایه آثار
 ۳۷۰ نمایه واژگان

مقدمه

نظریه‌های ادبی در جهان غرب به‌طور گسترده بررسی شده است اما توضیحات دوباره و باز تولید آنها هنگامی سودمندتر خواهد بود که با رویکردهای تمرکز بر عدلی و کاربردی همراه باشد. گروهی به ویژه در جهان غرب دست به این کار زده‌اند. از مهم‌ترین آثاری که در این باره نوشته شده کتاب *نظریه ادبی و نقد عملی* امان است که انگیزه اصلی کارم در این کتاب به شمار می‌رود. با اینکه این کتاب تراسته اصل رمان‌ها را در خود جای دهد، اشاره‌های مفیدی از نظریات در این آثار دیده است، اما از آنجا که همه خوانندگان به‌ویژه ایرانی با اصل این آثار خارج از آشنایی هستند، چندان از این گونه آثار بهره‌مند نمی‌گردند. علت اساسی دشواری‌های نقد ادبی در همین ناآشنایی‌هاست که خوانندگان نمی‌توانند در آن فضاها قرار گیرند؛ تا به دریافت سودمندی دست یابند. از همین رو در کتاب حاضر تلاش کرده‌ام این نظریات را، همراه با گزارش اجمالی، در شعر و داستان کوتاه ایرانی نشان دهم؛ هم از جهت آشنا بودن این آثار برای ایرانی‌ها و هم از جهت دسترسی به این آثار در همین کتاب و نیز امکان خواندن آن در زمانی اندک. بدین سبب به خوانندگان محترم پیشنهاد می‌شود که پیش از بررسی و نقد هر اثر، به دقت خود اثر (داستان یا شعر) را بخوانند (شعرها و داستان‌های دو سه صفحه‌ای بر جای خود است و داستان‌های دیگر به پیوست ارجاع شده است). این دغدغه‌ها سبب گردیده است که پیش از بررسی هر اثر خلاصه‌ی داستان‌ها نیز ارائه شود. بسیاری از نظریات را آسان، روشن و تفکیک شده مطرح کرده‌ام و احتمالاً خواننده پس از مطالعه این کتاب دست‌کم موافق خواهد بود که نویسنده در هدف کار خود یعنی عینی‌کردن و کاربردی نمودن نظریه‌های ادبی گامی برداشته است.

روش کار، بنابراین، بیان نظریه‌های ادبی و تحلیل متون کوتاه ادبیات معاصر ایران بر پایه هر یک از این نظریه‌هاست، و در حد توان از بیان نمونه‌های تکه‌تکه

شده از یک متن در اینجا و متنی در آنجا پرهیز کرده‌ام. زیرا قصدم این بود که در همین داستان‌ها و شعرهای کوتاه کامل، بیشترین موارد را نشان دهم و گرنه اشاره‌های جزء به جزء به آثاری که خوانندگان نخوانده‌اند، غرض کارم را نقض می‌کرد؛ این کار در صورت آشنایی خوانندگان با برخی از متون هم کاری پراکنده و خسته‌کننده قلمداد می‌شود. با این همه، گزینش آثار کوتاه نیز محدودیت‌های ویژه خود را داراست؛ نمی‌توان همه اجزای نظریه‌ها را در این داستان‌ها و شعرها یافت و از همین رو گاه برخی از عناصر یک نظریه را به داستان دیگر ارجاع داده‌ایم (برای مثال، برخی از دیدگاه‌های باختین). این هشدار را هم به دانشجویان ادبیات داده باشم که نسل‌لژی "تفسیر" سنتی و نظریه‌های کهن سال "نقد نو" به ترتیب، دانش‌جویان ادبیات فارسی و انگلیسی را به خود مشغول و به عنوان خطری بااراده تهدید می‌کند.

البته، نظریه‌های ادبی نو، برپایه آغاز کار خود بسیار بدهکار منتقدان نقد نو و تعامل و درگیری آنان با روش‌های سنتی، اندام‌وارگی و گونه‌ای از انسجام و تجربه از مباحث اساسی و مشترک آنهاست. سخن دیگر نقد ادبی نوین دارنده نظریه‌های ادبی سازمان یافته‌ای است که پیشتر به صورت‌های کم و بیش پراکنده وجود داشته است. بنابراین نقد ادبی، ابزاری است برای شناخت، بررسی و نیز اصلاح و پیشرفت متون ادبی که تلاش می‌نماید عناصر اساسی این بررسی‌ها را در قالب نظریه‌ها سامان بخشد. برای نمونه، عناصری که چون تکیه بر متن، اندام‌وارگی، تجربه انسانی، خواندن دقیق، تقیض و ابهام، روی رای نظریه "نقد نو" محسوب می‌شوند و یا اصطلاحاتی چون تکیه بر متن، آشنایی، برجسته‌سازی، خود کار شدن زبان و عنصر مسلط عصری، عناصر نظریه کارکرد ادبی و زیبایی‌شناختی نقد فرمالیستی است. در یازده فصل این کتاب تلاش کرده‌ام هر یک از نظریه‌های ادبی را بر پایه اصطلاحات نظریه‌پردازان همان نظریه ارائه کنم و آن‌گاه آنها را در متون ادبی نشان دهم. شاید یادآوری این نکته هم ضروری باشد که بررسی نظریه‌ها و کاربرد آنها در متون یادشده، به هر روی، از نویسنده این کتاب است و روشن است که تفسیرها تنها در همین اندازه‌ها بسته‌بندی نمی‌شوند و تفسیرهای دیگری هم ممکن است و حتی می‌توان

داستانی را که بر پایه یک نظریه بررسی شده، بر اساس نظریه دیگر نیز قرائت کرد. شاید بتوان همه قصه‌ها را بر پایه نظریات خواننده محوری خوانش کرد. همچنین کوشیده‌ام داستان‌هایی که تاکنون از دیدگاه نظریه‌ای نادیده گرفته شده است بررسی کنم: بررسی «سه قطره خون» از دیدگاه جامعه‌شناسی از آنهاست. مهم‌تر آنکه شعر «مجسمه آزادی» که با رویکرد پسااستعماری نقد شده است، برخی از تأویل‌های آن شخصی است، چرا که ایران هیچ‌گاه کشوری مستعمره نبوده تا ادبیات پسااستعماری داشته باشد.

یازده فصل کتاب

فصل اول، تن‌گرای یا نقد انگلیسی-آمریکایی، در بر دارنده نظریات مربوط به «نقد نو» و «نقد بومی» است که اساساً به عناصر پیش‌گفته (انداموارگی، تجربه انسانی، خواندن قیق، تکنیک، نقد عینی و...) و نیز تمرکز خواننده بر متن تکیه دارد. مهم‌ترین تلاش‌های آن بر فربان اخلاقی و انسجام بخشیدن به برخی از گرایش‌های سنتی انگلیسی چون تجربه انسانی و سنت‌های ادبی در برابر تجربه شخصی رمانتیک‌گردد. باید خاطر نشان کنم که «تجربه شخصی» در مکتب رمانتیک برخلاف تجربه انسانی بسیار پویاست. این رهیافت و مکتب ادبی که بیشتر شکل فرانسوی دارد در برابر مکتب کلاسیک و اندیشه‌های سنتی‌اش ایستاده است. از چهره‌های برجسته نقد انگلیسی-آمریکایی ریچاردز^۱، الیوت^۲ و لیوس^۳ را می‌توان نام برد.

فصل دوم، فرمالیسم روسی، نظریات وابسته به «تمهید»^۴ را در متون به کار می‌گیرد. کلیدواژه‌های آن نیز شامل آشنایی‌زدایی^۵، برجسته‌سازی، ادبیت، خودکار^۶ شدن زبان و عنصر مسلط است. در نظریه تمهید به تکنیک‌های نسبتاً ایستایی چون آشنایی‌زدایی و در نظریه کارکرد به تکنیک‌های پویایی چون برجسته‌سازی اشاره شده است: آشنایی‌زدایی، ممکن است در گیرودار حضور و غیبت عنصر مسلط و نیز تکرار، ارزش خود را از دست بدهد. از چهره‌های

1. I.A. Richards

2. T.S. Eliot

3. F.R. Leavis

4. device

5. function

6. defamiliarization

7. automatic

سرشناس آن توماشفسکی^۱، شک洛夫سکی^۲، یا کوبسن و موکاروفسکی است. باختین^۳ نیز یکی از صاحب نظران هم دوره فرمالیست هاست که از جهتی به فرم های زیباشناختی و از جهتی به محتواهای اجتماعی ارجح می نهد و از "سبک بخشی"، "تقیضه" و "جدل" که دارای نشانه های فرمی و زیبایی شناختی اند در ایجاد "چند صدایی" در فرم و محتوا بهره می گیرد.

فصل سوم، ساخت گرای، نظریه های تقابل های "دوتایی"، "روایت" و استعاره و مجاز را در بر دارد و کلیدواژه های آن، نظام، نشانه (دال و مدلول)، سمایز و تناوب و محورهای جانشینی و هم نشینی است. نظریه روایت از روایت شناسی راب آغاز می شود و تاکنون راه های پریچ و خم و متنوعی را پیموده است که این کتاب به "روایت شناسی خطی" و تقابل نگر پراب و لوی استراوس و نیز راه های شناختی راوی و "نحوه روایت" زنت^۴ اشاره شده است. در نظریه استعاره و مجاز، رول مینر و کتاب های نقد ادبی، از نظریات یا کوبسن و لاج استفاده شده است. یاکوبسن عنصر مسلط زبان شعر و نثرمانتیک، سمبولیستی و نو را استعاره می نامد. عنصر مسلط زبان نثرهای رئالیستی را مجاز مرسل، اما لاج^۵ در این جداسازی طعانه به ویژه در داستان نو تردید می کند و گاه عنصر مسلط داستان نو را مجاز می داند.

فصل چهارم، خواننده محوری و نیت مؤلف، نظریه های "پدیدارشناسی مکتب ژنو"، "واکنش خواننده" و "نظریه دریافت" را ارجح می کند و کلیدواژه های آنها با هم فرق می کند. در مکتب ژنو و "واکنش خواننده" بیشتر به نیت مؤلف، یگانگی نظر خواننده و نویسنده، تجربه مشترک و ثبات بری خویش را در نظریه دریافت با خواننده فعال، تجربه شخصی و منفرد، عدم قطعیت و تاریخ گرایی مواجه ایم. شاید تنها اصل مشترک آنها این است که «خواننده، متن مرده را زنده می کند» و گاه خواننده بیش از متن دارای اهمیت می گردد. "پدیدارشناسی مکتب ژنو"، به تأثیر از پدیدارشناسی هوسرل، به تعامل نویسنده و خواننده باور دارد و این تعامل با دغدغه های نویسنده و اصرارهای او در متن به دست می آید.

1. Boris Tomashevski

2. Victor Shklovski

3. Mikhail Bakhtin

4. Gerard Genette

5. David Lodge

در برابر این تاریخ‌زدایی، نظریهٔ دریافت یاس^۱ مطرح می‌شود. یاس تحت تأثیر هایدگر و گادامر و با طرح "افق انتظارات" به جنبه‌های تاریخی دریافت زیبایی‌شناختی خواننده ارج می‌نهد: در یک بُرش زمانی از خواننده انتظار می‌رود که گوشه‌های تازه‌ای از یک متن را کشف کند.

فصل پنجم، روان‌کاوی و اسطوره، از نظریه‌های "ناخودآگاه فردی" فروید، و "ناخودآگاه جمعی" (روان‌شناسی اساطیر) یونگ و "مردم‌شناسی اساطیر" که مجموعه‌ای از رویکردهای روان‌شناختی، مردم‌شناختی و اسطوره‌شناختی است، بهره‌گرفته است. هر یک از این نظریه‌ها واژگان ویژه خود را دارند، اما همه آنها و حتی بسیاری از نظریه‌های دیگر چون نقد پساساخت‌گرایی، مارکسیستی، فمینیستی و پساسالعماری از کلیدواژه‌های فرویدی به ویژه ناخودآگاه، واپس‌رانی و سرکوب، استفاده شده است. در نظریه "ناخودآگاه" از اصطلاحات فروید چون نهاد، سودا و فرارود، عشق، مرگ و غیره سخن به میان آمده و در "ناخودآگاه جمعی" از واژگان یونگ یعنی فرایند فردیت، سایه، نقاب و روان زنانه و مردانه یاد شده است. در "مردم‌شناسی اساطیر" نیز برخی از نظریات یونگ، فریزر و دیگران با تکیه بر اسطوره‌ای محوری (انسان - خدا) بررسی گردیده است.

فصل ششم، جامعه‌شناسی و مارکسیسم، شامل نظریه‌های "انتقادی"، "بازتاب واقعیت" و "ایدئولوژی" است که اصطلاحات زیربنا و روبنا، بت‌وارگی کالا، چیزوارگی، ازخودبیگانگی و تک‌ساحتی بودن سرمایه، استثمار، تضاد طبقاتی، جبر تاریخ و غیره را به کار می‌گیرد. در نظریهٔ انتقال، نگاه مارکسیسم کلاسیک مورد انتقاد قرار می‌گیرد. مارکسیست‌ها معتقدند که مردم ادبی باید واقعیات اجتماعی را مستقیم (لوکاچ)^۲ و یا نامستقیم و هنری (برشت)^۳ نشان دهد و در واقعیت‌های اجتماعی دگرگونی ایجاد نماید، با اینکه بسیاری از واقعیت‌های اجتماعی در زیر پرچم ایدئولوژی بر زندگی اجتماعی و سیاسی مردم سرسختانه حکومت می‌کند و دگرگونی در آن را دشوار می‌سازد. در این

1. Hans Robert Jauss

2. id

3. ego

4. super ego

5. Carl Gustav Jung

6. George Lukacs

7. Bertold Brecht

فصل نظریات لوکاج، برشت، صاحب نظران مکتب فرانکفورت (مارکوزه، آدورنو و...) و مارکسیست‌های ساخت‌گرا و پساساخت‌گرا چون گلدمن، آلتوسر، مائری، جیمسون و ایگلتون بررسی شده است.

فصل هفتم، پساساخت‌گرایی از نظریه‌های "مدلول‌های نامعین"، "کارکرد زبان و ناخودآگاه" و "ساخت‌شکنی" یاد می‌کند. کلیدواژه‌های این مباحث عدم قطعیت، تعلیق و تعویق، مرکززدایی، تقابل‌زدایی، لغزندگی مدلول و نظایر آن است. در "مدلول‌های نامعین" که بیشتر از نظریات بارت^۱ برداشت گردیده، چنین نتیجه گرفته می‌شود که واژه‌ها، معنای قطعی خود را در متن از دست می‌دهند. دریدا در واداری با واژگان ویژه خود به این عدم قطعیت دامن می‌زند. پساساخت‌گرای نه‌تنها زبان‌شناسی دامنگیر حوزه‌های دیگر مطالعاتی چون جامعه‌شناسی، روان‌شناسی نیز شده است. لاکان، کریستوا و دیگران در روان‌کاوی بر مبنای نظریات فروید به پساساخت‌گرایی رو آورده‌اند: گسیختگی و تعلیق معنایی واژگان زبان را نشانه‌های پیشادپی در متن است. نویسنده ناخودآگاه همچون کودک به ریزش آری و اژه‌م‌گسیختن ثبات و نظم پدران^۲ و واژگان و زبان می‌پردازد.

فصل هشتم، پسامدرنیسم، نظریه‌های پاستر^۳ را در برمی‌گیرد که دو نظریه مهم آن در اینجا آمده است: "بی‌مرزی میان واقعیت و فراواقعیت" از بودریار^۴ و "پایان روایت‌های کلان" از لیوتار^۵. هر یک از این نظریات که تقریباً همان کلیدواژه‌های پساساخت‌گرایان را به کار می‌برند، واژگان ویژه خود را نیز دارند. بودریار واقعیت‌های بیرونی را "وانموده" و خیالی تصور می‌کند و به "تره‌مه اندیشه‌های کلی و جهان‌شمول را روایت کلان و افسانه می‌داند. پسامدرنیست‌ها از به دست آمدن معنا و خلاصه‌ای مشخص در ادبیات خودداری کرده و تلاش در آفرینش متنی می‌کنند که از قطعیت و فرجام ویژه داستان دور شود. از نظریه‌پردازان دیگر پسامدرنیسم عبارتند از: ایهاب حسن^۶، لیندا هاچن^۷، جان

1. Pierre Macherey

2. Roland Barthes

3. Jacques Derrida

4. Jean Baudrillard

5. Jean - Francois Lyotard

6. Ihab Hassan

7. Linda Hutcheon

بورت^۱، جیمسون و ایگلتون که معمولاً از اندیشه‌های مارکسیستی سود برده‌اند. فصل نهم، بوطیقا و فرهنگ از نظریه‌های "قدرت و ایدئولوژی"، "تاریخ‌گرایی نوین" و "ماتریالیسم فرهنگی" سخن می‌گوید. کلیدواژه‌های مارکسیستی، روان‌شناختی، پسا ساخت‌گرایی و فوکویی به‌طور متقاطع، ضربداری و مشترک در این فصل به کار رفته‌اند: تاریخ، دروغ و تحریف، قدرت، سرکوب، ناخودآگاه و ایدئولوژی. در نظریه "قدرت و ایدئولوژی" از تحمیل ناخودآگاه قدرت‌های ایدئو، ژیک یاد گردیده (اگرچه بحث "ایدئولوژی" آلتوسر در مارکسیسم آمده اما به دلایل شباهت زیاد با بحث "قدرت" فوکو^۲ در اینجا تکرار شده است) و در تاریخ‌گرایی نوین و ماتریالیسم فرهنگی، تاریخ‌نویسی شیوه‌ای دروغین به شمار رفته و در اصل حاضر این باور پرورش یافته است که قدرت و ایدئولوژی، تاریخ را به سواطع خاص تحریف می‌کند، اما متن ادبی می‌تواند حقایق تاریخی را ناخودآگاه به روبرو نماید. از صاحب‌نظران تاریخ‌گرایی نوین، گرین‌بلات^۳ و ماتریالیسم فرهنگی، بموند ویلیامز^۴ را باید نام برد.

فصل دهم، «فمینیسم: چه می‌بندد، نظریه‌ها»، دارای دو هدف است: نخست از نظریه‌های فمینیستی یاد می‌کند و آنگاه به استفاده فمینیست‌ها از نظریه‌های دیگر نقد ادبی، به جمع‌بندی و مرور بحث‌گذشت، می‌پردازد. فمینیسم با وجود بهره‌برداری از نظریات دیگر دارای نظریه‌های خاص خود نیز بوده است، برای نمونه: "خواننده زن" و "نویسنده زن". اصطلاح‌شناسی آنها نیز گاه التقاطی و گاه خاص خود آنهاست: سرکوب، نرینه‌سخن محوری (نرینه‌رزی)، نرینه‌مادگی (آندروژنی)، پدرسالاری، زن / دیگری، همجنس‌خواهی و بیشتر صاحب‌نظران این‌گونه از نقد، زنان به حساب می‌آیند، اما از نظر بلات و مردان نیز استفاده شده است. در میان نظریه‌پردازان فمینیستی، ویرجینیا وولف^۵، سیمون دبووار، ژولیا کریستوا^۶، لوس ایریگاری^۶، هلن سیکسو^۷، مونیک ویتیگ^۸، الین شوالتر^۹، الن موئرز^{۱۰} کیت میل^{۱۱} و گایاتری اسپیواک دارای شهرت‌اند.

1. John Borth

2. Michel Foucault

3. Stephen Greenblatt

4. Raymond Williams

5. Julia Kristeva

6. Luce Irigaray

7. Helene Cixous

8. Monique Wittig

9. Elaine Showalter

10. Ellen Moers